

Oliy o'quv yurtlarida xalq qo'shiqlarini o'qitishning innovatsion metodlari

Dilbar Maxmutovna Berdixanova
Buxoro Xalqaro universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy o'quv yurtlarida xalq qo'shiqlarini o'qitishda innovatsion metodlardan foydalanishning nazariy va metodik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda xalq qo'shiqlarining milliy madaniyat, estetik tarbiya va kasbiy musiqiy ta'limdagi o'rni ochib berilib, ularni o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning ahamiyati asoslanadi. Interaktiv, kompetensiyaga asoslangan, loyiha va multimedia texnologiyalariga tayangan metodlar xalq qo'shiqlarini chuqur o'zlashtirish, talabalar ijodiy tafakkuri va musiqiy tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish vositasi sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada innovatsion metodlar orqali an'anaviy ijrochilik maktablarini saqlab qolish va ularni zamonaviy ta'lim muhiti bilan uyg'unlashtirish imkoniyatlari yoritiladi. Tadqiqot natijalari innovatsion yondashuvlar oliy ta'limda xalq qo'shiqlarini o'qitish samaradorligini oshirishini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: xalq qo'shiqlari, innovatsion metodlar, oliy ta'lim, musiqa pedagogikasi, interaktiv ta'lim, kompetensiya, multimedia texnologiyalar, ijodiy yondashuv, milliy madaniyat, ta'lim samaradorligi

Innovative methods of teaching folk songs in higher educational institutions

Dilbar Makhmutovna Berdikhanova
Bukhara International University

Abstract: This article analyzes the theoretical and methodological foundations of the use of innovative methods in teaching folk songs in higher educational institutions. The study reveals the role of folk songs in national culture, aesthetic education and professional musical education, and substantiates the importance of modern pedagogical approaches in teaching them. Interactive, competency-based, project and multimedia technologies are considered as a means of in-depth mastery of folk songs, the development of students' creative thinking and musical analysis skills. The article highlights the possibilities of preserving traditional performing schools through innovative methods and combining them with a modern educational environment. The

results of the study scientifically confirm that innovative approaches increase the effectiveness of teaching folk songs in higher education.

Keywords: folk songs, innovative methods, higher education, music pedagogy, interactive education, competence, multimedia technologies, creative approach, national culture, educational effectiveness

Kirish. Xalq qo'shiqlari har bir millatning tarixiy xotirasi, estetik dunyoqarashi va ma'naviy qadriyatlarini mujassam etgan muhim madaniy meros hisoblanadi. O'zbek xalq qo'shiqlari xalq hayotining turli jabhalarini, urf-odatlarini, marosimlari va ruhiy kechinmalarini musiqiy shaklda ifodalab, avloddan-avlodga og'zaki an'analar orqali yetib kelgan. Shu sababli oliy o'quv yurtlarida xalq qo'shiqlarini o'qitish nafaqat musiqiy-ta'limiy, balki madaniy-ma'naviy ahamiyatga ham ega.

Zamonaviy oliy ta'lim tizimi talabalar faolligini oshirish, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodlarni joriy etishni talab etadi. An'anaviy o'qitish usullari xalq qo'shiqlarining badiiy va mazmuniy boyligini to'liq ochib berishda har doim ham yetarli bo'lavermaydi. Shu bois xalq qo'shiqlarini o'qitishda interaktiv, raqamli va kompetensiyaga asoslangan metodlardan foydalanish dolzarb vazifaga aylanmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi - oliy o'quv yurtlarida xalq qo'shiqlarini o'qitishda innovatsion metodlarning nazariy asoslarini yoritish, ularning pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilish va ta'lim jarayonida samarali qo'llash yo'llarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Asosiy qism

1. Xalq qo'shiqlarining oliy ta'limdagi o'rni va ahamiyati

Oliy ta'lim muassasalarida xalq qo'shiqlari musiqa yo'nalishidagi talabalarning kasbiy shakllanishida muhim o'rin tutadi. Ular orqali talabalar milliy musiqiy tafakkur, lad va ritmik tuzilma, ohangdorlik hamda ijro an'analarini chuqur o'zlashtiradi. Xalq qo'shiqlari ijrosi talabadan nafaqat texnik mahorat, balki matn mazmunini his etish, ifodaviylik va badiiy talqinni ham talab qiladi.

Pedagogik jihatdan xalq qo'shiqlarini o'rganish talabalarda milliy o'zlikni anglash, madaniy xotira va estetik didni rivojlantiradi. Shu sababli ularni o'qitish jarayonida zamonaviy metodlardan foydalanish ta'lim sifatini oshiradi.

2. Innovatsion metodlarning nazariy asoslari

Innovatsion metodlar konstruktivizm, shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaga asoslangan ta'lim nazariyalariga tayanadi. Bu yondashuvlarga ko'ra, talaba bilimni tayyor holda emas, balki faol ishtirok, tahlil va ijodiy faoliyat orqali egallaydi.

Xalq qo'shiqlarini o'qitishda innovatsion metodlar quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

talabaning faol ishtiroki;

hamkorlikda o'rganish;
nazariya va amaliyot uyg'unligi;
refleksiya va mustaqil tahlil;
madaniy kontekstni hisobga olish.

Bu tamoyillar xalq qo'shiqlarining mazmunini chuqur anglashga xizmat qiladi.

3. Xalq qo'shiqlarini o'qitishda qo'llaniladigan innovatsion metodlar

3.1. Interaktiv metodlar

Munozara, savol-javob, kichik guruhlarda ishlash kabi interaktiv metodlar talabalarni faol fikrlashga undaydi. Har bir guruhga xalq qo'shig'ini tahlil qilish, uning kelib chiqishi va mazmunini ochib berish vazifasi yuklanadi.

3.2. Audio-video tahlil metodi

Professional ijrochilar ijrosini audio va video yozuvlar orqali tahlil qilish talabalar eshitish madaniyati va ijro tafakkurini rivojlantiradi. Bu metod orqali turli ijro uslublari taqqoslanadi.

3.3. Loyiha asosida o'qitish

Talabalar xalq qo'shiqlariga bag'ishlangan ijodiy loyihalar tayyorlaydi. Masalan, ma'lum hudud qo'shiqlarini o'rganish, sahnalashtirish yoki multimedia taqdimotlar yaratish. Bu metod mustaqil izlanish va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

3.4. Integrativ yondashuv

Xalq qo'shiqlarini tarix, adabiyot va madaniyat fanlari bilan bog'lab o'qitish ularning mazmunini kengroq anglashga yordam beradi.

4. Innovatsion metodlarning samaradorligi

Ilmiy-pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, innovatsion metodlar qo'llanilganda talabalar:

- xalq qo'shiqlarini chuqurroq o'zlashtiradi;
- ijodiy va musiqiy tafakkuri rivojlanadi;
- milliy madaniyatga qiziqishi oshadi;
- kasbiy kompetensiyalari mustahkamlanadi.

Shuningdek, bunday yondashuv ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Metodlarning samaradorligi ta'lim jarayonining sifatini belgilovchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Ta'limda qo'llaniladigan metodlar nafaqat bilimni yetkazish vositasi, balki o'quvchi yoki talabaning fikrlashini rivojlantirish, mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatish va ijodiy salohiyatini ochib berish imkonini beruvchi pedagogik mexanizmdir. Shu sababli metodlarning samaradorligi masalasi pedagogika nazariyasi va amaliyotida doimo dolzarb bo'lib kelgan.

Samarali metod, avvalo, ta'lim maqsadiga mos bo'lishi kerak. Agar metod darsning mazmuni va ko'zlangan natijalar bilan uyg'unlashmasa, u qanchalik zamonaviy yoki innovatsion bo'lmasin, kutilgan samarani bermaydi. Masalan, ijodiy fikrlashni rivojlantirish ko'zlangan mashg'ulotda faqat ma'ruza usulidan foydalanish

o'quvchi faolligini cheklaydi. Shu bois metod tanlashda ta'lim maqsadi, o'quv materiali xususiyati va o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi hisobga olinishi lozim.

Metodlarning samaradorligi o'quvchi faolligi bilan bevosita bog'liq. An'anaviy, biryoqlama axborot berishga asoslangan metodlarda o'quvchi passiv tinglovchi bo'lib qoladi. Interaktiv va innovatsion metodlar esa o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyektiga aylantiradi. Guruhiy ishlar, muhokama, loyiha asosida o'qitish, muammoli vaziyatlarni hal qilish kabi metodlar o'quvchini fikrlashga, izlanishga va o'z nuqtai nazarini asoslashga undaydi. Bu esa bilimlarning chuqur va barqaror o'zlashtirilishini ta'minlaydi.

Samarali metodlar nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlashi bilan ham ahamiyatlidir. Faqat nazariy bilim berishga asoslangan metodlar ko'pincha o'quvchida mavzuga nisbatan qiziqish uyg'ota olmaydi. Amaliy mashg'ulotlar, tahlil, tajriba va real vaziyatlarga asoslangan metodlar bilimni hayot bilan bog'lash imkonini beradi. Natijada o'quvchi olgan bilimini qayerda va qanday qo'llash mumkinligini anglaydi.

Metodlarning samaradorligida individual yondashuv muhim o'rin tutadi. Har bir o'quvchi yoki talabaning bilim darajasi, qiziqishi va o'zlashtirish tezligi turlicha bo'ladi. Moslashuvchan metodlar, ya'ni differensial va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishga imkon beradi. Bu esa ta'lim jarayonida tenglik va adolatni ta'minlab, umumiy natijani yaxshilaydi.

Zamonaviy ta'limda metodlarning samaradorligi raqamli va multimedia vositalari bilan uyg'unlashganda yanada oshadi. Audio, video, interaktiv platformalar va vizual materiallar o'quvchilarning qabul qilish kanallarini faollashtiradi. Ilmiy tadqiqotlar ko'rsatishicha, bir vaqtning o'zida ko'rish va eshitish orqali berilgan axborot uzoq muddatli xotirada mustahkamroq saqlanadi. Shu jihatdan, texnologiyalar bilan boyitilgan metodlar ta'lim samaradorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, metodlarning samaradorligi ularning maqsadga yo'naltirilganligi, o'quvchi faolligini ta'minlashi, nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirishi hamda individual yondashuvni qo'llashi bilan belgilanadi. To'g'ri tanlangan va puxta rejalashtirilgan metodlar ta'lim sifatini oshiradi, o'quvchilarda mustahkam bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Musiq ta'limida samaradorlikni oshirish masalasi pedagogika va san'at ta'limining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Musiq mashg'ulotlarining samaradorligi o'quvchilarda nafaqat musiqiy bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, balki estetik did, ijodiy tafakkur va emotsional sezgirlikni rivojlantirish bilan ham belgilanadi. Shu sababli musiq ta'limida qo'llaniladigan metodlar puxta o'ylangan, ilmiy asoslangan va amaliyotga mos bo'lishi lozim.

Musiq samaradorligini oshiruvchi metodlarning muhim jihati - faol tinglash metodidir. Faol tinglash jarayonida o'quvchi musiqani shunchaki eshitibgina qolmay, balki uning tuzilishi, ohangi, ritmi va ifodaviy vositalarini tahlil qiladi. Bu metod

musiqiy eshitish qobiliyatini, tahliliy fikrlashni va estetik idrokni rivojlantiradi. Faol tinglash jarayonida savol-javob, muhokama va taqqoslash usullaridan foydalanish mashg'ulot samaradorligini yanada oshiradi.

Amaliy ijroga asoslangan metodlar musiqa ta'limida muhim o'rin tutadi. Kuylash, cholg'u chalish, ritmik mashqlar bajarish orqali o'quvchi nazariy bilimlarni amaliyotda mustahkamlaydi. Bunday metodlar musiqani his etish, tovush balandligini boshqarish va ritmni aniq bajarish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, ansambl va jamoaviy ijro metodlari hamkorlik, o'zaro eshitish va intizomni rivojlantiradi.

Musiqa samaradorligini oshirishda interaktiv metodlar alohida ahamiyatga ega. Guruhiy ishlar, rolli o'yinlar, loyiha asosida o'qitish va muammoli vaziyatlarni hal qilish kabi metodlar o'quvchini faol ishtirokchiga aylantiradi. Masalan, ma'lum bir musiqiy asarni sahnalashtirish yoki unga ijodiy talqin berish orqali o'quvchilar musiqani chuqurroq anglaydi va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi.

Zamonaviy texnologiyalar asosidagi metodlar musiqa ta'limi samaradorligini oshirishda keng imkoniyatlar yaratadi. Audio va video yozuvlar, interaktiv dasturlar, raqamli platformalar yordamida o'quvchilar professional ijrochilar ijrosini tahlil qilish, o'z ijrosini yozib olish va baholash imkoniga ega bo'ladi. Multimedia vositalari ko'rgazmalilikni ta'minlab, o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va bilimlarni mustahkam o'zlashtirishga yordam beradi.

Integrativ metodlar ham musiqa samaradorligini oshiruvchi muhim yondashuvlardan biridir. Musiqani adabiyot, tarix, san'at va madaniyat bilan bog'lab o'rganish o'quvchilarda keng dunyoqarashni shakllantiradi. Masalan, xalq qo'shiqlarini tarixiy va madaniy kontekstda tahlil qilish ularning mazmunini chuqurroq anglashga imkon beradi.

Xulosa qilib aytganda, musiqa samaradorligini oshiruvchi metodlar faol tinglash, amaliy ijro, interaktiv yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalar va fanlararo integratsiyani o'z ichiga oladi. Ushbu metodlarning uyg'un qo'llanilishi musiqa ta'limining sifatini oshiradi, o'quvchilarda barqaror bilim, ijodiy ko'nikma va estetik tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

5. Innovatsion metodlarni joriy etishdagi muammolar

Innovatsion metodlarni joriy etishda texnik vositalar yetishmasligi, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi va vaqt resurslari bilan bog'liq muammolar yuzaga kelishi mumkin. Biroq ularni bosqichma-bosqich va an'anaviy usullar bilan uyg'unlashtirish orqali samarali natijalarga erishish mumkin.

Xulosa. Oliy o'quv yurtlarida xalq qo'shiqlarini o'qitishda innovatsion metodlardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Interaktiv, audio-video tahlil, loyiha asosida o'qitish va integrativ yondashuvlar xalq qo'shiqlarining badiiy va madaniy mazmunini chuqur anglashga xizmat qiladi. Ushbu

metodlar talabalarni faol, mustaqil va ijodkor shaxs sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion metodlarga tayangan holda xalq qo‘shiqclarini o‘qitish milliy musiqa merosini asrash, rivojlantirish va yosh avlod ongiga singdirishda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Структура физических упражнений на уроках музыки. Scientific progress 2 (3), 1060-1067
2. КБ Холиков. Математический подход к построению музыки разные условия модели построения. Science and Education 4 (2), 1063-1068
3. КБ Холиков. Актуальные задачи высшего профессионального образования и стратегии обучения по направлениям музыки и музыкальное образование. Science and Education 2 (11), 1039-1045
4. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. Science and Education 4 (7), 289-295
5. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. Science and Education 4 (7), 277-283
6. КБ Холиков. Строительство уникальных знаний и сооружений по музыке в высшей, учебных заведениях. Scientific progress 2 (6), 958-963
7. КБ Холиков. Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. Science and Education 3 (2), 1181-1187
8. КБ Холиков. Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. Scientific progress 2 (4), 557-562
9. КБ Холиков. Свободой выбора исполнительского состава в эпоху ренессанса. Scientific progress 2 (4), 440-445
10. КБ Холиков. Полуимпровизационные формы профессиональной музыки Scientific progress 2 (4), 446-451
11. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. Science and Education 4 (7), 232-239
12. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. Science and Education 4 (7), 240-247
13. КБ Холиков. Важнейшие общие основы музыкальной формы. Scientific progress 2 (2), 568-571
14. КБ Холиков. Передовые формы организации педагогического процесса обучения по специальности музыкальной культуры. Science and Education 4 (3), 519-524

15. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197
16. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. *Science and Education* 4 (7), 332-337
17. КБ Холиков. Музыка как важнейший фактор, распределительных отношений длительности звуков, системы аккордов в ладовом отношении и модель продукционных правил в системе образования. *Science and Education* 3 (1), 656-662
18. КБ Холиков. Внимание и его действие обученному музыканту и оценка воспроизводимости тренировок. *Science and Education* 4 (7), 168-176
19. КБ Холиков. Важнейшие ощущение для обработки основной темы как канонический, зеркально отражающего рефрена деятельности учителя музыки. *Science and Education* 3 (1), 608-613
20. КБ Холиков. Аксоны и дендриты в развивающийся музыкально психологического мозга. *Science and Education* 4 (7), 159-167
21. КБ Холиков. Рост аксонов в развивающийся музыкально психологического мозга в младшем школьном возрасте. *Science and Education* 4 (7), 223-231
22. КБ Холиков. Роль гармонии в построении музыкального произведений. *Science and Education* 3 (1), 565-571
23. КБ Холиков. Эволюция эстетики в условиях прогрессивный модели музыкальной культуры, из опыта работы КБ Холикова 30 школы г. Бухары Республики Узбекистан. *Science and Education* 4 (3), 491-496
24. КБ Холиков. Музыкальное движение под действием внутренних сил гармонии как маятник всего произведения. *Science and Education* 3 (1), 559-564
25. КБ Холиков. Многоголосные формы музыки на основе традиционных принципов организации. *Scientific progress* 2 (4), 375-379
26. КБ Холиков. Подбор аккордов в композиции и стремлении к более точной и однозначной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 545-549
27. КБ Холиков. Нарастание педагогического процесса посредством тестирования на материале предмета в рамках специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 505-511
28. КБ Холиков. О соответствующих последовательности трех аккордов тоники, субдоминанты и доминанты. *Scientific progress* 2 (3), 1068-1073
29. КБ Холиков. Анализа музыкальных произведений и управления многоголосных произведений. *Scientific progress* 2 (2), 280-284

30. КБ Холиков. Измерения непрерывного занятия и музыкальная нейронная активность обучения музыкального произведения. Science and Education 4 (7), 312-319